(21.51)

ELS TRES PROBLEMES PRINCIPALS DE LA CONSTITUCIO.

JORDI SOLE TURA

El primer que cal dir sobre el desè aniversari de la Constitució de 1978 és que ja representa un record en la nostra història constitucional: totes les Constitucions anteriors de caràcter democràtic van durar menys, van tenir una vida molt inestable i van ser derogades per sublevacions i cops militars. De fet,les úniques constitucions que han durat són les de dretes, les constituciones reaccionàries de 1845 i 1876, sota les quals es va crear realment l'Estat espanyol contemporani.

El tema de la duració no és una simple dada estadística.En el moment d'iniciar l'elaboració de l'actual Constitució aquest era un tema cabdal: voliem fer una Constitució que durés i que fos capaç d'estabilitzar un sistema democràtic que neixia amb moltes dificultats i amb molta feblesa. Per tant, constatar deu anys després que la Constitució ha arrelat, que s'ha convertit en un valor sòlid del sistema, que ha superat un cop militar i ha permès que, per primera vegada en la nostra història contemporània un partit de dreta -- la UCD -- fos substituït pacíficament per un partit d'esquerra -- el PSOE -- en l'exercici del poder, sota una monarquia que ja no és com la d'abans, és constatar que aquell primer i fonamental propòsit ha estat aconseguit,cosa que en els moments inicials de la transició no semblava gens segura.

Crec que cal insistir en aquest aspecte de la qüestió perquè la Constitució no és un document abstracte ni una simple construcció tècnico-jurídica: és, per damunt de tot, un document que vol resoldre alguns dels problemes més greus que la nostra història recent ens havia deixat pendents. I entre aquests problemes vull assenyalar els tres que, a parer meu, eren més decisius.

-- >> --

El primer i més immediat era la necessitat -- ja citada -- d'estabilitzar el sistema democràtic. La transició a la democràcia no va començar amb una victòria decisiva de les forces democràtiques sobre el franquisme.La mort de Franco va fer desaparèixer certament l'obstacle principal i va permetre iniciar un procés de confrontacions, d'acords, de mobilitzacions socials i de canvis que finalment van desembocar en un sistema democràtic. Però la manca d'una victòria clara i decisiva de l'antifranquisme va tenir una conseqüència importantísima: que la nova democràcia va heretar integrament els aparells de l'Estat anterior -- l'exèrcit,les forces de seguretat, l'administració centralista, el sistema judicial, les empreses públiques franquistes,un Estat confessional, etc.,--,uns aparells creats històricament per la dreta més reaccionària i portats al màxim nivell antidemocràtic pel franquisme. El gran desafiament era,doncs, crear i estabilitzar un sistema democràtic en un entorn polític dominat per la presència dels vells aparells,concebuts precisament per combatre la democràcia. Deu anys després podem afirmar que el combat va ser guanyat, que el marc democràtic definit per la Constitució ha estat un marc sòlid,però que hem pagat, estem pagant i encara pagarem un preu elevat per aconseguir que tot el sistema polític acabi funcionant realment com un sistema plenament democràtic.Només cal seguir l'actualitat política per veure-ho.

El segon gran problema era la necessitat de superar el contenciós històric sobre la forma de govern, monarquía o república. La vella monarquia centralista, autoritària, clerical i oligàrquica, impermeable a la més mínima reforma, havia exclòs de la vida política la immensa majoria dels ciutadans,de tal manera que totes les forces d'esquerra -- i fins i tot de centre -- s'havien hagut de desenrotllar com a forces antimonàrquiques, és a dir, republicanes. La divisòria entre monarquia i república no era,doncs, una simple divisòria ideològica o programàtica sinó una línia que separava dues Espanyes, dues concepcions de la política,

-- >> --

de la moral i de la vida i que havia marcat totes les esquerres com un dels signes d'identitat més sentits i més arrelats. I les dretes, agrupades entorn d'aquella monarquia reaccionària,havien arribat fins a les últimes conseqüències per defensar les seves posicions, fins a les dues dictadures militars que han cobert cinquanta anys del nostre segle XX. En el moment de començar la transició a la democràcia era evident que no aconseguiriem estabilitzar-la sense superar aquell contenciós, i que no el podriem superar mantenint la monarquia autoritària -- com volia el franquisme -- ni convertint la transició en un combat per la República que hauria dividit profundament la societat espanyola i hauria falsejat la línia divisòria fonamental d'aquell moment-- dictadura o democràcia -. D'altra banda,la mateixa monarquia necessitava un compromis per superar la seva legitimitat d'origen i no veure's condemnada a continuar la legalitat franquista. El compromís es va fer en forma de monarquia parlamentària, una monarquia que reconeixia el pluralisme polític, les autonomies, les llibertats i el sistema parlamentari i en la qual el monarca regna però no governa. Crec que ara, amb la perspectiva d'aquests deu anys, podem afirmar que el compromís ha funcionat i que aquell gran contenciós històric ha estat superat.

El tercer gran problema era el contenciós històric sobre el concepte de nació .Crec que és un tema prou conegut i que no cal insistir en les seves arrels. Es un fet però que l'Estat oligàrquic no sols s'havia identificat amb una idea de nació única espanyola que excloïa tota idea de pluralisme nacional, sinó que havia confiat la defensa de la concepció centralista i excloent de la nació espanyola a l'exèrcit i aquest s'havia convertit no sols en el monopolitzador del concepte unitari de nació sinó també en el seu defensor armat contra tots els que en propugnaven un altre.Aquest va ser el principal fonament ideològic de les dues dictadures militars que hem patit. Resoldre aquest problema volía dir acabar amb aquest monopoli, legitimar totes les

-- >> --

idees sobre la nació i entre elles les que propugnaven una concepció pluralista i anticentralista i,finalment, crear un sistema, un marc organitzatiu que trenqués el vell Estat centralista, permetés construir un Estat descentralitzat i moderni fes possible l'autonomia real i la convivència de les nacionalitats històriques i les comunitats regionals. ,Aquest és el sentit de l'article 2 de la Constitució ,que legitima les diverses idees fins llavors enfrontades sobre la nació, i del Titol VIII, que crea el sistema d'autonomies. Deu anys després,el balanç és contradictori.Tenim certament 17 Comunitats Autònomes i entre elles la nostra, amb una grau d'autonomia i d'autogovern superior al de qualsevol altre moment de la nostra història contemporània. Però queden moltes restes del vell sistema centralista, moltes inèrcies de la vella concepció i, d'altra banda, els nacionalismes han continuat cultivant entre els pobles català i basc,principalment,una identitat nacional de pobles assetjats pel mateix enemic exterior de sempre, com si res no hagués canviat en aquests deu anys. A més topem amb nous desafiaments,provocats pel tipus actual de desenvolupament econòmic i, molt especialment, per la integració en la Comunitat Econòmica Europea, desafiaments que a parer meu només podran ser resolts de manera creadora si l'Estat de les Autonomies és desenvolupat en sentit federal, d'acord amb la seva lògica profunda.Aquest es el gran desafiament del futur.

Revista de la Universitat Autònoma de Barcelona

Desembre 1988

-- >> --